

Recenzja pracy zbiorowej pod redakcją Jerzego Wilkina pt. *Teoria wyboru publicznego. Wstęp do ekonomicznej analizy polityki i funkcjonowania sfery publicznej*

Andrzej Piotr Wiatrak

Funkcjonowanie sfery publicznej, tak jak i prywatnej, wymaga określenia warunków jej działania oraz współpracy z organizacjami publicznymi i gospodarczymi. Jednym z ważnych elementów tego funkcjonowania jest wybór publiczny, rozumiany jako sposób podejmowania decyzji dotyczących działania sektora publicznego oraz rozdysponowania dóbr publicznych. Teoria wyboru publicznego jest szybko rozwijającym się nurtem badań w naukach ekonomicznych, ale znajduje także zainteresowanie w innych naukach społecznych, a zwłaszcza w politologii, socjologii i prawie. Uwzględnić również należy aspekt praktyczny oraz dydaktyczny teorii wyboru publicznego. Biorąc pod uwagę istniejące zainteresowanie wyborem publicznym oraz potrzeby w tym zakresie, omawiana książka ukazała się w dobrym momencie. Pozwala ona wypełnić lukę w tej dziedzinie, zwłaszcza że treść książki dobrze naświetla opisywaną problematykę z różnych punktów widzenia w dziesięciu rozdziałach.

W rozdziale pierwszym pt. *Teoria wyboru publicznego – homo oeconomicus w sferze polityki* Jerzy Wilkin przedstawia obszar zainteresowań teorii wyboru publicznego oraz jej związki z ogólną teorią ekonomii i innymi naukami społecznymi, poczynając od omówienia ekonomizacji działań ludzkich i teorii racjonalnego wyboru. Na tym tle opisano główne szkoły i nurty badań w teorii wyboru publicznego, zwracając uwagę na ekonomiczną teorię demokracji, teorię władzy ustawodawczej, wykonawczej i biurokracji państwowej, teorię kontraktu konstytucyjnego, teorię grup interesu i koalicji dystrybucyjnych oraz teorię pogoni za rentą. Omawiany rozdział można traktować jako wprowadzenie do następnych części oraz próbę uporządkowania tej sfery zainteresowań poprzez przedstawienie klasyfikacji obszaru zainteresowań teorii wyboru publicznego.

Rozdział drugi – napisany przez Joannę Siwińską – pt. *Ewolucja sfery publicznej w gospodarce* zawiera informacje o podejściu do sfery publicznej i jej definiowaniu na przestrzeni ostatnich 150 lat, wraz stosowaniem instrumentów oddziaływania. Miarą zaangażowania sektora publicznego w gospodarkę najczęściej stosuje się „wielkość dochodów i/lub wydatków publicznych w stosunku do PKB” (s. 31), która w Polsce wynosi 40%, ale niski jest udział wydatków produktywnych, gdyż połowa z tych środków jest przeznaczana na ubezpieczenia i pomoc społeczną (s. 43-44).

W rozdziale trzecim pt. *Teoria wyboru społecznego* Maciej Jakubowski zajmuje się analizą zbiorowego podejmowania decyzji, sposobu wyboru alternatyw, relacji preferencji i użyteczności, w tym w ujęciu przestrzennym, oraz normatywnymi funkcjami dobrobytu społecznego

Kolejny rozdział pt.: *Ekonomiczna teoria demokracji Anthony'ego Downsa* – napisany przez Tomasza Michalaka – ukazuje motywacje aktorów sceny politycznej, logikę ich działań i sprawowania władzy oraz rynku i zachodzących na nim tendencji, wynikających z działania rządu w warunkach niepewności i oczekiwań konkurujących partii oraz zachowań obywateli (wyborców). Ocenę tych działań można przeprowadzić w oparciu o rachunek kosztów (transakcji, partycypacji, zaniechanych możliwości, informacji).

W rozdziale piątym pt. *Ekonomia konstytucyjna – ekonomia polityczna ładu gospodarczego* Katarzyna Metelska – Szaniawska przedstawia dwa nurty: *normatywny* – zajmujący się legitymizacją działań władzy państwowej i warunków jej działania w celu zapewnienia sprawiedliwości i efektywności, oraz *pozytywny* – zajmujący się badaniem modyfikacji zasad konstytucyjnych, wraz ze skutkami ich istnienia. Rozdział szósty pt. *Ekonomiczna teoria władzy ustawodawczej i sądowniczej* – tej samej autorki – jest poszerzeniem omawianej tematyki oraz ukazaniem struktury władzy w państwie i jej podziału. Autorka kolejno analizuje ekonomiczną teorię władzy i sądowniczej przy użyciu przetargowego modelu podziału władzy (demokracji przetargowej). Ekonomicznej analizie można poddać wzajemne relacje poszczególnych władz w państwie, przy czym na ustalenie i wcielenie w życie mają szansę tylko te ustawy, o których chcą dyskutować zarówno przedstawiciele władz ustawodawczych, jak i wykonawczych.

Rozdział siódmy pt. *Podstawy ekonomicznej teorii biurokracji* – napisany przez Piotra Tłaczałę – zawiera rozważania obejmujące ekonomizację sektora usług publicznych dostarczanych przez administrację państwową, wraz z analizą teorii w tym zakresie. Autor przedstawia tutaj m.in. problematykę efektywności biurokracji państwowej, zachowań organizacyjnych, optymalnej kontroli, działalności grup interesu w powiązaniu z biurokracją państwową, motywacji zachowań biurokratów, ułomności biurokratów.

W rozdziale ósmym pt. *Dobra publiczne i dobra wspólne* Maciej Jakubowski omawia klasyfikację dóbr w analizach ekonomicznych, z uwzględnieniem ich publiczności. Następnie przedstawia optimum Pareta., model równowagi Lindabla, mechanizmy ujawniania preferencji, zagadnienia wspólnych zasobów oraz efektów zewnętrznych (teraźniejszych i przyszłych).

Rozdział dziewiąty pt. *Analiza grup interesu* – napisany przez Piotra Tłaczałę – obejmuje „zbiorowości zdolne do podejmowania zorganizowanych działań oraz reprezentowania wspólnego interesu wobec organów władzy publicznej” (s. 184). Autor kolejno przedstawia teorię działań zbiorowych, pluralistyczną teorię grup interesu, teorię interesów partykularnych, model wymiany między członkami organów ustawodawczych a grupami interesu, w tym teorię ekonomicznej regulacji.

W ostatnim rozdziale pt. *Pogoń za rentą przy pomocy mechanizmów politycznych* Jerzy Wilkin analizuje zjawiska związane z uzyskiwaniem renty przez angażowanie zasobów w działalność nieprodukcyjną, realizowaną za pomocą mechanizmów funkcjonowania władzy publicznej (np. w wyniku decyzji politycznych). Analizowane zjawiska obejmują uzyskiwanie renty zarówno w sposób legalny (np. poprzez lobbging), jak i nielegalny (np. poprzez korupcję), co ma wpływ na powstawanie negatywnych skutków społeczno-gospodarczych (np. wypaczenia parametrów makroekonomicznych, jak i stóp procentowych, cen itp.), a w następstwie tego do nieefektywnej alokacji zasobów.

Recenzowana książka przybliża zjawiska wyboru publicznego, opisując je z różnych punktów widzenia. Zwrócić tutaj należy uwagę z jednej strony na ujęcie interdyscyplinarne analizowanych zagadnień – uwzględniające podejście od strony społecznej, politycznej, prawnej i ekonomicznej, a częściowo także psychologicznej, a z drugiej strony na ekonomizację poszczególnych podejść i spojrzenie na omawiane zjawiska z punktu widzenia racjonalności. Interdyscyplinarność i wieloaspektowość omawianych zagadnień pozwala ukazać złożoność omawianych zjawisk, jak i działań praktycznych, które są następstwem ich rozwiązań. Należy zaznaczyć, że praca ta przynosi bogaty ładunek teorii i badań wyboru publicznego, który w warunkach polskich jest mało znany i upowszechniony. Ponadto autorzy przeprowadzają szczegółową analizę omawianych zagadnień, co ułatwia ich przyswojenie. Biorąc to wszystko pod uwagę, należy pozytywnie ocenić wydanie tej książki i wskazać na możliwości jej wykorzystania zarówno w nauce, dydaktyce i badaniach, jak i w praktyce organizacji publicznych.

Pozytywna ocena książki nie oznacza, że autor recenzji nie ma żadnych uwag do jej treści i sposobu przedstawienia. Po pierwsze, pracę tę należy traktować jako zbiór esejów, które poświęcone są poszczególnym zagadnieniom. Taki sposób prezentacji sprzyja powtórzeniom analizowanych zagadnień (np. problematyki wyborów czy sposobu sprawowania władzy), a poza tym nie jest to wykład ciągły, a tym bardziej przedstawiony w sposób systemowy. Po drugie, kolejność omawianych zagadnień nie zawsze jest najlepsza. I tak np. dobra publiczne i dobra wspólne omawiane są w rozdziale ósmym, podczas gdy powinny być – moim zdaniem – omówione na samym początku pracy, po opisie ewolucji sfery publicznej. Po trzecie, nie ma pełnego powiązania rozdziału wprowadzającego z następnymi, a tytuł drugiego nie jest w pełni adekwatny do zawartej treści, gdyż ma szerszy zakres, zarówno metodyczny, jak i praktyczny – związany z poglądami na sferę publiczną i ich wdrażaniem.. I wreszcie po czwarte – występuje wiele uproszczeń w przedstawianych zagadnieniach.

Przedstawione uwagi nie pomniejszają wartości i przydatności pracy, a jedynie wskazują na możliwość jej udoskonalenia i wzbogacania w dalszych badaniach prowadzonych przez autorów recenzowanej *Teorii wyboru publicznego*, do lektury której zapraszam.

Wilkin, J. (red.) 2005. *Teoria wyboru publicznego. Wstęp do ekonomicznej analizy polityki i funkcjonowania sfery publicznej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.